

διαβάτου τὴν περιέργειαν. Καὶ ναὶ μὲν ὁ τρόπος οὗτος τῆς μεταφορᾶς δὲν ἀρέσκει εἰς τὰς οἰκοδομοποιίας, αἵτινες καθ' ἑκάστην μετακόμισιν ὑπολογίζουσι τὸσαύτην φθοράν, ὥστε θεωροῦσι τρεῖς μετοικήσεις ἰσοδυναμούσας πρὸς πυρκαϊάν, ἀλλ' ἀφ' ἑτέρου διασκεδάζουσιν οἱ κεκηνότες παροδίται βλέποντες παρελάσσοντα παντοειδῆ καὶ ποικιλόμορφα σκεύη, ἐξ ὧν τῶν αἰώνων καὶ πασῶν τῶν χωρῶν τῆς οἰκουμένης περισυναχθέντα, ὧν πολλὰ καὶ ἀπόκρυφα. Τῶν βασιλέων τῆς Νεαπόλεως τὸ νυκτερινὸν σκεῦος μετὰ πομπῆς διὰ τῶν ὁδῶν ἄλλοτε περιήγετο, οἱ δὲ μεταγενέστεροι Ἀθηναῖοι φιλαρέσκως προσεπιδεικνύουσιν εἰς τὸν δῆμον κατὰ μῆνα Σεπτέμβριον καὶ τὸν κάκιστον αὐτῶν καὶ τὴν σάφην καὶ τὸ κλασικὸν καθουρδιστήριον.

* * *
 Ὁ Σεπτέμβριος εἶναι δὲ ἐπισημότερος τῶν μηνῶν καὶ ἔχει λόγον πρὸς τὴν φύσιν καὶ τὴν θρησκείαν, οἷον ἢ 31 Δεκεμβρίου πρὸς τοὺς ἐμπόρους, διότι τὴν 9 Σεπτεμβρίου γίνεται ὁ ἰσολογισμὸς τῶν ἡμερῶν καὶ νυκτῶν καὶ κλείονται τὰ βιβλία τῆς ἐξαμηνίας, πολλῶν τραπεζῶν ἀκριβέστερον, ὡς βεβαιοῖ ἢ πάσης ὑπονοίας ἀπηλλαγμένη ἐξελεγκτικῆ ἐπιτροπῇ τῶν ἀστρονόμων. Τὸν Σεπτέμβριον περιμένει ὁ γεωργὸς διὰ νὰ ποτισθῇ ὁ ἐλαιὸν αὐτοῦ καὶ ὁ κηπουρὸς διὰ νὰ βλαστήσῃ τὰ κρόμμυά του. Τὸν Σεπτέμβριον ἀπλόνει ἐπὶ τῶν ὁδῶν ἡ δημοτικὴ ἀρχὴ τοὺς χάλικας τῆς ἀναμένουσα τὴν στρώσιν καὶ ἰσοπέδωσιν αὐτῶν ἀπὸ τὴν βροχὴν τοῦ οὐρανοῦ καὶ τοὺς πόδας τῶν δημοτῶν. Τὸν Σεπτέμβριον ἀσπρίζουσιν οἱ διδάσκαλοι τοὺς τοίχους τῶν σχολείων τῶν καὶ ὑποδέχονται τοὺς μαθητάς, ὡς καὶ οἱ ξενοδοχοὶ τοὺς περιηγητάς. Τὸν Σεπτέμβριον περιμένει καὶ ὁ φίλος τοῦ Βάκχου μετὰ παλμῶν διὰ νὰ πληροφορηθῇ περὶ τῆς ἀφρονίας τοῦ οἴνου κατὰ τὸ ἐπιπὼν ἔτος· κυττάξτε τὸν πῶς ἀτενίζει τρυφερῶς μετὰ τοὺς ἐρυθροὺς ὀφθαλμούς του τὰ κατὰ μῆκος τῶν ὁδῶν παρατεταγμένα βαρέλια· νομίζεις ὅτι θὰ τὰ ἐναγκαλισθῇ. Τὰ στέρα αὐτῶν, τὰ ὁμοιάζοντα γαστέρας λαυριοφάγων, περικλείουσιν ὄλους αὐτοῦ τοὺς πόθους.—Τὸν Σεπτέμβριον τέλος ἀναμένεται ὁ χειμῶν, τὴν δ' ἔλευσιν του προμηνύουσι τὰ κατεβασμένα μούτρα τῆς φύσεως, ὁ συνεφώδης οὐρανός, αἱ βρονταί, ἡ σφοδρότης τοῦ ἀνέμου, καὶ ἰδοὺ ὁ πολὺς γέρον πλησιάζει παρακολουθούμενος ὑπὸ πολυπληθοῦς ἐπιτελείου, τῆς συνάγης καὶ τῶν ρευματισμῶν προπορευομένων. Πρὸ δὲ τῶν πυλῶν τῆς πόλεως ὑποδέχεται τὸν χειμῶνα πρεσβεία συγκροτουμένη ἐξ ἱατρῶν, φαρμακοποιῶν, βδελοπυλῶν, ραπτῶν, κομμοτῶν, καπνοδοχοκαθαριστῶν, χοροδιδασκάλων. Ὅλα τὰ σωματεῖα δεξιοῦνται τὸν χειμῶνα ἐν ἀγαλλιάσει, πολλὰ καὶ καλὰ ἐκ τῆς ἀφιξέως του προσδοκῶντα . . .

Θ. Ν. Φ.

ΑΘΗΝΑΪΚΑΙ ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ

ΙΒ'

Τῆς ΚΥΡΙΑ Χ'—ΕΙΣ ΤΟΥΡΙΝΟΝ.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 19 Αὐγούστου 1879.

Ἄν τὴν παρελθούσαν ἐβδομάδα δὲν ἔλαβες γράμμα μου, συλλογίσου ὅτι δὲν ἔλαβα κ' ἐγὼ ἰδικόν σου, καὶ συγχώρησόν με, ἀφοῦ καὶ σὺ ἔχεις ἀνάγκην συγχωρήσεως. Μὴν ὑποθέσῃς ὅμως ὅτι ἡ ἔλλειψίς μου ἦτο πληρωμὴ τῆς ἐλλείψεώς σου. Ὅχι· δὲν εἶμαι τόσον ἐκδικητικῆ. Ἀφορμὴ τῆς σιωπῆς μου ἦτο ἄλλη, κοινοτέρα πολὺ καὶ ἀθωότερα· ἡ ἀμέλεια. Δὲν ἤξεύρω πῶς καὶ διατί, ἀλλὰ τὸσαύτη μὲ εἶχε καταλάβει τὴν παρελθούσαν ἐβδομάδα ἀδράνεια, τοσοῦτος βαρεμὸς κατὰ τὴν ἐκφραστικωτάτην λέξιν τοῦ λαοῦ, ὥστε ὅχι μόνον ἡ χεὶρ μου δὲν ἐνετεινέτο εἰς ἐργασίαν οἰανδήποτε, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ νοῦς μου ἐβαρύνετο νὰ σκεφθῇ. Δις μόλις ἢ τρεῖς προσεπάθησα νὰ ἀποσεῖωμ τὴν ὀκνηρίαν μου, ἀλλὰ καὶ πάλιν δὲν τὸ κατώρθωσα. Σ' ἐνθυμήθην, ἐνθυμήθην τὸ χρέος μου, τὴν ὑπόσχεσίν μου, ἀλλ' ἀδύνατον ὑπῆρξε νὰ κρατήσωσιν οἱ δάκτυλοί μου τὸν κάλαμον. Ὁ χάρτης ἔμεινεν ἐμπρὸς μου λευκός, ἡ χεὶρ μου κατέπεσεν ἀδρανῆς, ἔχασμήθην, καὶ . . . Ἄλλ' ἀρκεῖ· κινδυνεύω νὰ πάθω καὶ τόρα τὰ ἴδια, περιγράφουσα τὴν παλαιάν μου κατάστασιν. Ἡ ἀνάμνησις μόνη τοῦ παλαιοῦ ἐκείνου καὶ ἠδονικοῦ χασμήματος διαστέλλει καὶ πάλιν τὰς σιαγόνας μου εἰς χάσμημα νέον. Σήμερον ὅμως ἔχω θέλησιν. Ἀφίνω τὸν κάλαμον ἐπὶ στιγμῆν, ἐγείρομαι, κάμνω δύο τρία βήματα εἰς τὸ δωμάτιόν μου, πίνω ἀπνευστί ἐν ποτήριον ὕδατος ψυχροῦ καὶ διαυγοῦς—ἀπὸ τὸ φρέαρ τῆς οἰκίας μου, σημειῶσαι, διότι τὸ ὕδωρ τῆς πόλεως δὲν πίνεται πλέον—καὶ ἀναλαμβάνω τὴν ἐργασίαν μου, διότι ἀλλέως, ἂν σ' ἀφίνα καὶ αὐτῆν τὴν ἐβδομάδα χωρὶς ἐπιστολήν, δὲν ἤξεύρω τί ἤθελες μοῦ ψάλλει τὴν ἐπομένην.

Ἐλα, λοιπόν, πηγαίνωμεν ὁμοῦ εἰς τὸ Ἄντρον τῶν Νυμφῶν, ν' ἀκούσωμεν τὴν Εἰρήνην ψάλλουσαν. Σοῦ τὴν εἶχα ὀνομάσει *Γιαννοῦλαν* εἰς μίαν τῶν προηγουμένων μου ἐπιστολῶν, ἀλλ' ἔκαμα λάθος καὶ σπεύδω νὰ τὸ διορθώσω. Γιαννοῦλα εἶνε τὸ ἄσμα καὶ ὄχι ἡ ἀοιδός, καθὼς θὰ ἴδῃς μετ' ὀλίγον. Εἰσερχόμεθα λοιπόν καὶ πάλιν εἰς τὸ πολυπαθὲς ἐκεῖνο Ἄντρον, ὅπου πρὸ δύο περίπου μηνῶν ἠκούσαμεν ὑλακτούσας τὰς γερμανικὰς χάριτας. Ὁ θίασος ἐκεῖνος ὁ γερμανικὸς κατέλιπεν ἤδη πρὸ ἐνὸς περίπου μηνὸς τὴν σκηνήν, ἐπὶ τῆς ὁποίας δὲν κατώρθωθεν, φάινεται, ν' ἀνανεώσῃ τοὺς παλαιούς του θριάμβους, καὶ μετεκομισθῇ μετὰ ὅλα του τὰ τύμπανα καὶ τὰ κρόταλα εἰς τὸν παρὰ τὰς στήλας τοῦ Ὀλυμπίου Διὸς φυτρώσαντα ἐντὸς τοῦ ρέυματος *Κήπορ τοῦ Παρθενῶρος*. Τῆν θέσιν του, δὲ κατέλαβε συμμιγῆς τις ἄλλη φῶνικὴ καὶ μιμικῆ

καὶ χορευτικὴ συγχρόνως ἑταιρεία, ἐξ Ἑλλήνων συνάμα καὶ Ἰταλῶν καὶ Ἀνατολιτῶν προχειρῶς συγχροτηθεῖσα. Ὁ θίασος δὲ οὗτος ὁ ποικίλος καὶ ἀστείότατος—χωρὶς νὰ τὸ θέλῃ ἐννοεῖται—ὄρχηστραν τοῦ ἔχει ἓνα καὶ μόνον Ἄτλαντα, δέροντα εὐσυνειδήτως καθ' ἐσπέραν ἐπὶ πέντε συνεχεῖς ὥρας παράφωνον κλειδοκύμβαλον, οὗτινος ἡ ἡλικία τοῦλάχιστον ἐπέβαλλε πλειότερον σεβασμὸν (ἡ ἀνασκοπὴν ὡς λέγουσι σήμερον), καὶ ἀδάμαντά του τὴν συμυρναίαν Εἰρήνην, ἣτις τετράκις ἢ πεντάκις τῆς ἐσπέρας ἐναλλάσσει τὸ τουρκικὸν *sabaῖ* πρὸς τὸ βαρὺ καὶ παθητικὸν μέλος δημοτικῶν τινος ἄσματος. Τὸ πλειστον μέρος τῶν θεατῶν ἔρχεται ν' ἀκούσῃ αὐτὰς ἰδίως τὰς ἀνατολικὰς τῆς Εἰρήνης μελωδίας, μονοτόνους μὲν ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ, ἀλλ' οἰκειὰς ὅμως εἰς τὰ ὄτα τῶν ἀκροατῶν, συνοδευόμενας δὲ δι' ἐνὸς βιολίου ὑπὸ συμυρναίου τινος μουσικοῦ καὶ ὑπ' αὐτῆς τῆς αἰοῦδιου διὰ παραδόξου τινος ὄργάνου, πολλὴν ἔχοντος τὴν δμοιότητα πρὸς τὸ γερμανικὸν *Zither*. Δι' αὐτὸν δὲ τὸν λόγον εἶνε συνήθως τὸ κοινὸν τοῦ Ἄντρου ἰκανῶς συμμιγῆς, οὐδ' ἀποπνεῖ, ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ, ἀρώματα τοῦ *Lubin* καὶ *Atkinson*. Ὑπάρχουσιν ὅμως μεταξὺ αὐτοῦ καὶ θεαταὶ εὐρωπαϊκωτέραν ἔχοντες τὴν καλλισθησίαν, οἵτινες τέρονται πλειότερον ἐκ τῆς βραχυῆς κραυγῆς κολοσσιαίου τινος βαρυτόνου περιφερομένου εἰς τὴν σκηνὴν καὶ παθητικώτατα χειρονομοῦντος μονωδίαν τινὰ τοῦ *Trovatore*, ἢ ἐκ τοῦ ὀξέος συριγμοῦ μελιταίας τινος ὑψίφωνου, ἢ ἢ πρᾶσινοπόρφυρος ἐνδυμασία τῆς μεταβάλλει εἰς ἀληθῆ *χρυσόμυτιαν*, ἢ ἐκ τῶν στερεοτύπων μορφασμῶν τοῦ ἀλευρωμένου προσώπου ἡλιθίου τινος *pagliaccio*, ἢ τέλος καὶ ἐκ τῶν χαριεστάτων ἀλμάτων δύο αὐτοχειροτονήτων χορευτριῶν, αἵτινες οὐδεμίαν ἔχουσι δυσκολίαν νὰ περιφέρωσι τὸν δίσκον τῶν εἰς τὸ κοινόν, χωρὶς οὐδὲως νὰ μεταβάλλωσι τὴν στοιχειώδη αὐτῶν ἐνδυμασίαν, συνοδευόμεναι ὅμως πάντοτε ὑπὸ δεκαετούς τινος βρακοφόρου καὶ ἀνυποδήτου *kislar-āgā*.

Ἄλλ' αὐτὰ πάντα ἀποτελοῦσι τὸ ἀστεῖον μέρος τῆς παραστάσεως. Τὸ σπουδαῖον καὶ ἰκανῶς ἄξιον προσοχῆς ἀποτελεῖ τὸ ἀνατολικὸν ἄσμα τῆς Εἰρήνης. Ἡξέυρω ὅτι ἡ μουσικὴ αὕτη δὲν σ' ἐνθουσιάζει ὅσον τὸν *K. Ducoudray*. Σοῦ φαίνεται, ὡς πολλάκις μὲ εἶπες, φοβερὰ μονότονος καὶ παντελῶς ἀβῆρθημος, ἴσως δὲ δὲν ἔχεις καὶ πολὺ ἄδικον. Σημειῶσαι ὅμως, ὅτι δι' αὐτὸν ἀκριβῶς τὸν λόγον, ὅτι τὰ ἀνατολικὰ μέλη εἶνε ἰκανῶς μονότονα καὶ ἀβῆρθημα, ἀπαραίτητον εἶνε, ὅπως εὐαρεστήσωσι, νὰ ἄδωνται ὑπὸ ψάλτου, ὅστις καὶ φωνὴν ἰδίαν πρὸς τοῦτο πεπλασμένην νὰ ἔχῃ, καὶ νὰ τὰ αἰσθάνηται βαθέως, καὶ ἡσχημένος νὰ ᾄδῃ διὰ μακρῶν. Τότε μὲ συγκινεῖ πολλάκις ἡ ἀνατολικὴ μελωδία μέχρι

μυκῶν τῆς καρδίας μου· ἢ μονότονος ἐκείνη, ἢ κατ' ἐλάχιστον τρόπον (*minor*) ἀδιακόπως φερομένη, ἀλλ' ἐντέχνως ὅμως ποικιλλομένη διὰ τρομώδους λαρυγγισμοῦ μουσικῆ φράσις, μὲ προξενεῖ ἀνέκφραστον τινα, ἀλλὰ γλυκεῖαν βαρυθυμίαν, καὶ τὸ οὖς μου, ὅχι μόνον δὲν κουράζεται ὑπὸ τοῦ βαρέως συρομένου ῥυθμοῦ, ὅστις οὔτε τέλος ἔχει πολλάκις οὔτε ἀρχήν, ἀλλὰ τὸν παρακολουθεῖ τοῦναντίον εὐαρέστως, καὶ ὅταν τὸ ἄσμα παύσῃ, τὸν παρατείνει πολλάκις δι' ἐνδομύχου τινος καὶ μυστηριώδους ἠχοῦς.

Αὐτὸ μοι συνέβη προχθὲς ὅτε ἤκουσα τὴν Εἰρήνην ψάλλουσαν τοὺς ὠραίους αὐτοὺς δημοτικούς στίχους:

Ὅλαις ἡ νηαὶς παντρεύονται καὶ παίρνουν παλληκάρια·
κ' ἐγὼ ἢ Ριαννούλα ἢ ὦμορφη πῆρα τὸ μαραζιάρη.
Σιμά του πάντα κάθομαι· τοῦ κρένω δὲν μοῦ κρένει·
ψωμί τοῦ δίνω, δὲν τὸ τρώει· κρασί καὶ δὲν τὸ πίνει.

Ἡ κλαγγὴ τῆς φωνῆς τῆς, καίτοι δὲν ἔχει πλέον τὴν δρόσον τῆς πρώτης νεότητος, ἔχει ὅμως σπάνιον ἀληθῶς τὸ κάλλος. Εἶνε φωνὴ μεσοφώνου βαθεῖα, πλήρης, ἠχηρὰ καὶ ὀμαλωτάτη, ἐκφράζει δὲ πάθος ἀληθὲς καὶ ἀνεπιτήδευτον, καὶ—ὄπερ σπανιώτατον εἰς ἀνατολίτας αἰοῦδους, εἶνε καθαρὰ τοῦ στήθους φωνή, οὐδέποτε ἐπικαλουμένη τῆς ῥίνος τὴν βοήθειαν, ὡς ἐπικαλοῦνται τὴν βοήθειαν τοῦ *fausset* οἱ εὐρωπαϊοὶ ψάλται. Κρῖμα ἀληθῶς, ὅτι τοιαύτη φωνὴ δὲν ἔτυχεν εὐρωπαϊοῦ διδασκάλου, οὐδ' ἐμορφώθη διὰ σπουδῶν τακτικῶν.

Μοῦ παραπονεῖσαι ὅτι δὲν σοῦ γράφω περὶ τοῦ ἑλληνικοῦ θεάτρου. Ἄν σοῦ ἔγραφα θὰ μοῦ παρεπονεῖτο ὅτι σοῦ γράφω, καὶ θὰ μοῦ ἔλεγες ὅτι καταστρέφω τὴν θεραπείαν σου. ΣΟΦΙΑ

Γινώμαι καὶ σκέψεις ἠθικαὶ τοῦ δουκὸς

ΔΕ-ΛΑ-ΡΟΣΦΟΥΚΩ

[Μετάρρασις Γ. Ζωχιοῦ.]

234.

Ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἐξ ὑπερηφανείας μᾶλλον, ἢ ἐξ ἀμαθείας, ἀποκρούομεν ἐπιμόνως τὰς ἐπικρατούσας δόξας. Ἐπειδὴ δὲ εὐρίσκομεν τὰς πρώτας τῆς ἀγαθῆς μερίδος ἔδρας κατελιημμένες, οὐδὲως στέργομεν τὰς ἐσχάτας.

235.

Ἡ ἀπὸ τῶν δυστυχημάτων τῶν ἡμετέρων φίλων λύπη εὐκόλως παρηγορεῖται, ὅταν τὰ δυστυχήματα αὐτῶν χρησιμεύωσι πρὸς ἀπόδειξιν τῆς πρὸς αὐτοὺς ἡμετέρας ἀγάπης.

236.

Κατὰ τὰ φαινόμενα, ἡ φιλαυτία γίνεται τῆς ἀγαθότητος θῦμα, καὶ ἀπαρνεῖται ἑαυτήν, ὅταν πρὸς τὸ συμφέρον τοῦ πλησίον ἐργάζεται. Ἐν τούτοις ὅμως αὐτὸς τοῦ φέρεσθαι ὁ τρόπος εἶναι ἡ ἀσφαλεστέρα ὁδός, ἢ πρὸς τοὺς σκοποὺς ἡμῶν ἄγουςα. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, ἐπὶ τῇ προσφά-